

Adli Belge İncelemeciliğinin Tarihsel Gelişimi (I)

THE HISTORY OF THE QUESTIONED DOCUMENT EXAMINATION (I)

Dr. Rıza YILMAZ,^a Dr. Sermet KOÇ^b

^aAdli Tıp Kurumu,

^bAdli Tıp AD, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi, İSTANBUL

Özet

Teknolojideki gelişmeler bir yandan yazılı belgelerin sayısının ve sosyal hayattaki öneminin artmasına neden olurken, öte yandan amaç dışı ve kötü kullanımını da yaygınlaştırmıştır. Dünyada genel olarak okuma-yazma oranının ve kamusal alandaki hizmetlerin artması, yazılı belgelerin sayı ve kapsamını hızla artırmış; farklı belge türlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır. Yazılı belgelerin somut ve kanıtlanabilir bir değeri olması, hukuksal açıdan geçerliliği ve yaptırım gücüne sahip olması, adli belge incelemeciliğinin önemini giderek artırmıştır.

Teknolojide ve sosyal hayattaki gelişmelere bağlı olarak, belge incelemede son yüzyılda önemli ilerlemeler olmuştur. Bu konu, özgün bir bilim dalı haline dönüşmeye başlamış; dergi, bilimsel toplantı, dernek gibi oluşumlarını da yaratmıştır. Türkiye’de ise, cumhuriyetin kuruluşundan itibaren konu ile ilgili olarak yavaş yavaş bilirkişilik sistemi gelişmeye başlamış ve kurumların yapılması gerçekleşmiştir. Bugün ise amaç; adli belge incelemeciliğinin çağdaş standartlara yükseltilmesi, bilimsel ve denetlenebilir bir alan haline getirilmesidir.

Anahtar Kelimeler: El yazısı, dokümantasyon

Türkiye Klinikleri J Foren Med 2006, 3:72-78

Abstract

Technological developments have caused an increase in number and importance of documents but also their misuse has become widespread. The increasing literacy ratio and variety of public social services caused a numerical rise in number of these documents, therefore various questioned documents come into existence. Written documents’ concrete and provable properties ensure their legal validity, and questioned document examination becomes more important.

Depending on the development in technology and social life, questioned document examination has improved in the last century. Questioned document examination started to turn into an original and scientific study area by forming journals, societies and scientific organizations. In Turkey, expertise system about questioned document examination started to develop since Turkish republic has been established. Today, the aim is to develop the questioned documents examination to a more scientific and controllable area.

Key Words: Handwriting, documentation

Tarihsel bulgular, sahtecilik olayı ve bununla ilişkili belge sahteciliğinin, yazının gelişmesi kadar eski dönemlere uzandığını göstermektedir. Yirminci yüzyıla gelinceye kadar kaydedilen gelişmelerin ise, artık günümüzde sınırlı bir yer tuttuğu söylenebilir. Son yüzyıl, adli belge incelemeciliğinde önemli değişiklikler ve gelişmelere sahne olmuştur.

Yirminci yüzyılda gelişen teknoloji, genişleyen iş hacmi, ticaret olanakları ve kentleşmenin

hızlanması sonucu sosyokültürel çevrelerin sözlüşmeleri yazılı hale getirmelerini zorunlu kılmış iken 21. yüzyılda elektronik iletişim çağında olmamıza rağmen, yazılı doküman ve imza hala çok fazla kullanılmaya devam etmektedir.¹⁻⁴

İmza ve yazılı belgelerin bugünkü toplum hayatımızda son derecede önemli bir yere sahip olduğu bir gerçektir. Uygarlık düzeyinin zamanla daha yüksek aşamalara doğru çıkması, kamusal hizmetlerdeki artış ve giderek yayılma, okuma-yazma bilenlerin her toplumda, topluma göre nispetlerinin artışı imza veya yazılara daha büyük bir önem vermektedir. Toplumdaki bir kuruluş, diğerleri ile yakın irtibatlı veya paralel olarak gelişmektedir. İmza veya yazının diğer kurumlardaki yeri ise her zaman en önde gelmektedir. Yazılı ve basılı

Geliş Tarihi/Received: 25.04.2006 **Kabul Tarihi/Accepted:** 16.06.2006

Yazışma Adresi/Correspondence: Dr. Rıza YILMAZ

Adli Tıp Kurumu,
İSTANBUL
dr_riza_yilmaz@yahoo.com

Copyright © 2006 by Türkiye Klinikleri

sözleşmelerin kanıtlanabilirliği, yasal düzenleme-
deki yaptırım gücü, bu tür belgelerin artmasına
neden olurken amaç dışı ve kötü kullanımları da
arttırmaktadır. Keza hukuk da, bu derece önemli
kavramlara gerekli olan yeri vermiş ve hassasiyetle
sınırlarını çizmeye çalışmıştır.³

Adli belge incelemesi, araştırma veya soruş-
turma konusu olmuş belgeler üzerinde çalışmalar
yapan multidisipliner bir uzmanlık alanıdır. Adli
belge incelemelerinin, günümüzde teknolojiye
yeniliklere bağlı olarak kolaylaştığı düşünülse de,
esasen daha karmaşık bir hal almıştır. Bunun nede-
ni günümüzde yine teknolojiye bağlı olarak sahte-
cilik yöntemlerinin de aynı hızla gelişmesidir. Bel-
gelerin hazırlanmasında kullanılan yöntemlerin
yanında, materyallerde de zaman içerisinde hızlı
değişiklikler oluşmuştur.^{4,5}

Adli belge incelemeciliği ve sahtecilik olayları
konusunda, her ülkede birtakım kuruluşlar ortaya
çıkıştır. Batı ülkelerinde olduğu gibi ülkemizde
de; konunun bilimsel tarzda ele alınması ve yapı-
lanması, standartlarının belirlenmesi, bu konuda
çalışanlara sürekli eğitim programları verilerek,
çalışanların optimal koşullarda donanımı sağlan-
ması önem taşımaktadır. Konu, dünyadaki geçirdi-
ği tarihsel aşamalar ve ülkemizdeki durum incele-
nererek ele alınmıştır.

Belge İncelemeciliğinin Tarihsel Gelişimi:

17000 yıl önce mağara adamı mağaradaki du-
varlara düşüncelerini ilk kez resim olarak yaptı.⁶
Milattan önce 5000 yılında ilk karbon mürekkebi
kullanıldı.⁷ Milattan önce 1700 yılında Fenike kral-
lığı 22 harfli alfabe kullanıyordu.⁸ Milattan sonra
105 yılında Çinli Ts'ai Lun ilk kağıdı icat etti.⁶ 812
yılında Çin'de ilk kağıt para basıldı.⁹ Avrupa'da
ise kağıdın ilk kez 1000 yılında kullanılmaya baş-
landığı bilinmekle birlikte; kullanımı 13. yüzyılda
Batı Avrupa'da yaygınlaştı.¹⁰ 1041-48 yıllarında
ilk kez hareketli daktilo icat edildi.¹¹ 1107 yılında
Çinliler sahte kağıt parayı azaltmak için çok renkli
baskılamayı icat etti.¹² 1276 yılında fligran ilk kez
Fabriano Mills tarafından icat edildi.¹³ 1702 yılında
Jacob Christoph Le Blon üç renkli print icat etti.
Bu renkler mavi, sarı ve kırmızı renklerdi.¹⁴ 18.
yüzyıla kadar, Jacques Raveneau başta olmak üze-

re, Avrupa'da birçok araştırmacı el yazısından yazan
kişinin tanınması üzerine çalışmalar yaptı.¹⁵ 1714
yılında Henry Mill daktilonun temel prensiplerini
tanımladı. Kraliçe Anne, İngiltere Lancaster'da
ona Kraliyet'e ait patent mektubunu verdi.¹⁶ 1780
yılında İngiltere'de Samuel Harrison ilk çelik dol-
ma kalemı yaptı.¹⁷ 1806 yılında İngiliz Ralph
Wedgewood karbon kâğıdının patentini aldı.¹⁸

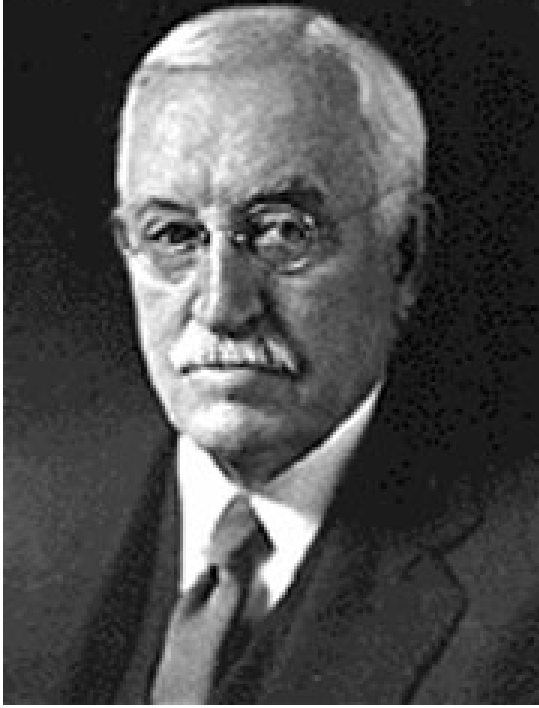
1800'lü yılların başlarında tükenmez kalemle
ilgili birtakım patentler alındı. En önemli ilerleme,
John Scheffer tarafından 1819 yılında geliştirilen
kalem olmuştur.¹⁹ 1841 yılında daktilo şeridi icat
edildi.²⁰ 1856 yılında William Perkin ilk anilin
boyalı kalemı icat etti.²¹ 1864 yılında lastik damga
icat edildi.²² 1865 yılında Fransa'da Giovanni
Caselli tarafından ilk ticari kopyalama sistemi
(faks) icat edildi.²³ 1872 yılında Christopher
Latham daktiloyu 52. kez geliştirdi, bu ilk pratik
ticari makineydi.²⁴

Yazı ve belge incelemeciliğinin tarihi doğaldır
ki yazının tarihi ile başlar. Bu konuda, çok eski
dönemlere ait sınırlı veriler bulunmasına karşın,
özellikle teknoloji ve haberleşmedeki gelişmelere
bağlı olarak 17. yüzyıldan itibaren önemli ilerle-
meler kaydedilmeye başlanmıştır.^{25,26}

1880 yılında Kanada'da ilk sahte para incele-
mesi yapıldı. 1888 yılında ilk tükenmez kalem
patenti John Leod tarafından alındı. 1894 yılında
Fransız Alfred Dreyfus, Bertillon tarafından yazı-
lan sahte el yazısı tanımlamasına dayanılarak hain-
lik suçlaması ile tutuklandı. 1898 yılında Cordelia
Botkin zehirli şeker postalayarak iki kadını öldür-
dü, zarf üzerindeki yazısının tanınmasına rağmen
bu durum mahkemece kabul görmedi.¹⁶

Albert S. Osborn (Resim 1), belge incelemeci-
liğinde kitap yazmış ilk önemli isim olarak göze
çarpmaktadır. Osborn, ABD'de 19. yüzyılda, fark-
lı-açık bir disiplin olarak el yazısından tanıya git-
me yöntemini kullanmaya başladı.^{27,28}

1900 yılında Cordelia Patrick kloroform ile
William Rice adlı şahsı öldürdü. Rice'ın adı kendi
çek defterinde sahteydi. 1909 yılında Underwood
çift renkli kırmızı ve siyah daktilo şeridini tanıttı.
1910 yılında Albert S. Osborn "Belge İnceleme"
adlı yapıtını yayınladı.¹⁶

Resim 1. Albert S. Osborn.

Kanada’da, el yazısı incelemelerinin ne zaman delil olarak kullanılmaya başlandığının bilinmemesine rağmen, İngiltere’den 1854 yılında “Genel Kanun Prosedürleri”; 1865 yılında “İngiliz Suç Prosedürleri Kanunu” alınarak buna uygun işlemler yapılmaya başlanmıştır. Daha sonra bu iki kanunun yerine 1868 yılında Kanada Delil Kanunu yürürlüğe girmiştir.²⁹

Böylece, özellikle yirminci yüzyılın başında adli belge incelemeleri ile ilgili olarak önemli gelişmelerin yaşandığı ve artık ayrı bir multidisipliner alan olarak ortaya çıkmaya başladığı söylenebilir.

Adli belge incelemesi, 20. yüzyıla kadar çoğu olayda, kanıt elde etmek için kullanılan bir araçtı. Tanık olmadığı durumlarda, yazılı belge bulma yoluna gidilmiştir. Geçmişte uzun bir dönem, mahkemeler hangi kanıtların kabul edilmesi gerektiği konusunda bir fikir birliğine varamamışlardır. 20. yüzyılın erken dönemlerinde uzmanların sadece karşılaştırmaya dayanan yazı incelemelerinde kuşkular ortaya çıkmıştır, bu konuda kanunlar

yapılmış olmakla birlikte düşük dereceli bir kanıt olarak kabul edilmiştir. 1913 yılında Amerikan Kongresi, mahkemelerde el yazısını kanıt olarak kabul eden bir kanun çıkarmıştır.^{16,27,30,31}

Günümüzde, diğer tüm bilimlerde olduğu gibi belge inceleme gittikçe artan bir şekilde bilgi ve tekniğin kullanımını içermektedir. Buna bağlı olarak da karşılaşılan sorunların türü ve kapsamı çok değişmiştir.⁵

Amerika ve Kanada’da ilk belge incelemecileri yetersiz eğitimlerine rağmen samimi, iyi niyetli kişilerdi. Mahkeme kâtibi, polis memuru, litografyacı (taşbasmacı), banker gibi mesleklerdendiler. En önemli başvuru kaynakları Osborn’un kitabı idi. Doğal olarak, onların çoğu aynı zamanda hattatlık (yazı yazma sanatçılığı) konusunda da bir öğretmen olarak rol üstlenmişlerdir. Ancak bununla birlikte bilimsel çalışma yapmamışlardır. Bu kişilerin yaptığı incelemelerde herhangi bir sorun ortaya çıktığında genellikle ikinci incelemeci olarak Osborn’a başvurulurdu. 1934 yılında meşhur pilot Charles Lindberg’in oğlunu kaçıran ve öldüren Bruno Richard Hauptmann davası, böyle bir olaydır. Osborn ve diğer yedi farklı incelemeci fideye notlarındaki el yazılarına göre tespit yaptılar ve böylece halkın gözünde el yazısı kimliklendirilmesini kanuna uygun kanıt olarak kullandılar. Dönem dönem incelemeciler tecrübelerini paylaştılar. Osborn her zaman en önemli isim olarak kaldı, daha az tecrübesi olan incelemecileri eğitti ve cesaretlendirdi.^{27,32}

1940’lı yıllara gelindiğinde, artık yönetim ve polis adli laboratuvarların iş standartlarını oluşturular, eğitim programlarını yaptılar ve ihtiyacı olan bilgileri toplamak için araştırma programlarını oluşturmaya başladılar. Bu çalışmalar konu ile ilgili ilk enstitülerin de oluşmasını sağladı.²⁷

İlk bilgisayar 1930’lu yılların sonunda Dr. John Atanasoff tarafından IOWA Devlet Üniversitesinde master öğrencilerinin matematik hesaplamalarını yapmaları için tasarlanmıştır. Bugünkü anlamda bilinen bilgisayar ise, çok amaçlı olarak 1946 yılında Penssylvania Üniversitesinde geliştirilmiştir.³³⁻³⁶

İnternetin geliştirilmesinin ana fikri, askeri amaçla soğuk savaş döneminde ortaya atılmıştır. Olası bir nükleer saldırıda iletişimin zarar görebileceği varsayımından hareketle, böyle bir durumda dahi haberleşmenin kesintisiz olarak devam etmesi amaçlanmıştır. İnternet ilk olarak 1962 yılında Lickleider tarafından hayal edilmiş ve internetin tam anlamıyla oluşması 1969 yılında olmuştur.^{34,37}

Böylece, son yüzyıl içerisinde elle kullanılan daktiloların gelişmesi, tükenmez kalem bulunması, elektrikli daktiloların kullanımı ve nihayet elektronik dönemin başlaması doğal olarak belge incelemecilerini de büyük oranda etkilemiştir. Bilgi içeren mektup, dilekçe ve benzer belgelerin kaydedilerek korunması, toplumları kültürel olarak kendiliğinden derinden etkilemiş geliştirmiştir.

İlk insanların mağara duvarlarına basitçe düşüncelerini aktarmasından yüzyıllar sonra yavaş bir şekilde daha sonra yazılarını ağır killi tabletlere geçirmişler. İnsanlar yüzyıllar boyunca düşüncelerini kaydetmek için odun, taş, seramik, kumaş, ağaç kabuğu, metal, ipek, bambu ve ağaç yapraklarını bir zamandan diğerine yazı yazma yüzeyi olarak kullanılmıştır. Bunlar, kâğıdın bulunması ile birlikte önemini yitirmiş; ve yirminci yüzyılda bilgisayar ve internetin keşfiyle en önemli kayıtlar artık bilgisayarlarda ve internet üzerinden sanal ortamlarda korunmaya başlamıştır.

Adli Belge İncelemesi ile İlgili Kurumlar

Adli Belge İncelemeciliğinin bir bilim haline gelmesini sağlayan Osborn'un öncülüğünde dünyada ilk kez "Amerikan Adli Belge İncelemeciler Kurulu" 1942 yılında kuruldu.³⁸

1948 yılında St. Louis'de yapılan bir adli bilimler toplantısında, Amerikan Adli Bilimler Akademisi'nin formasyonu oluşturuldu. Belge incelemeleri ile ilgili ilk uluslararası adli bilimler toplantısı 1963 yılında Londra'da yapıldı.⁵

"Journal of Criminal Law and Criminology" 1910 yılında kuruldu, uzun yıllar kriminal alanda tek ve önemli rol üstlendi ve adli belge incelemeleri ile ilgili makalelere yer verdi. Halen dünyada bu alanda en yaygın okunan dergilerden biridir.³⁹

"The American Journal of Police Science" 1930 yılında yayın hayatına başladı ve kısa süre sonra "Journal of Criminal Law and Criminology" ile birleşti.⁴⁰ 1956 yılında Amerikan Akademisi, "Journal of Forensic Sciences" dergisini yayınlamaya başladı. Bu dergi bu alandaki tüm disiplinleri içermesi dolayısıyla en önemli yayındır. Aralarında adli belge incelemeciliğinin de bulunduğu on farklı uzmanlık alanı ile ve 5600'den fazla üyesiyle Amerika ve Kanada'nın dışında Dünyadaki 50 ülkeden uzmanlara ulaşmaktadır. Dergisi, makaleleri, yıllık bilimsel toplantıları, seminerleriyle dünyanın en prestijli adli bilimler organizasyonunu düzenlemektedir.^{5,41} İngiltere'de 1959 yılında "Journal of Forensic Science Society" yayın hayatına başladı ve bu alanda belge incelemeciliğine daha fazla katkıda bulunmaktadır. Altmıştan fazla ülkede, 2500'den fazla üyesi vardır.^{5,42} Kanada Adli Bilimler Kurumu 1963 yılında organize edildi ve 1968 yılında dergisi yayın hayatına başladı.^{5,43} Daha sonraki yıllarda konu ile ilgili İngilizce ve diğer yabancı dillerde yayınlanan dergiler, belge incelemeciliği konusunda önemli katkı sağladılar.⁵

Tüm bu kurum ve organizasyonlar belge incelemeciliğinin giderek bir bilim dalı halinde nitelik kazanmasında önemli rol oynadılar ve belge incelemeciliğinin ayrı bir uzmanlık alanı halinde gelişmesini hazırladılar. 1977 yılında yalnızca Amerikan ve Kanadalı incelemecileri için birkaç yıl bu konuda çalışmış olma koşulu ile profesyonel sertifikasyon programı sağlayan "American Board of Forensic Document Examiners (ABFDE)" kuruldu. Bu programda; teknik problemleri çözmeye temel yetenekleri gösterme, pratik genel ve profesyonel eğitim, etik gibi konular yer almaktadır.⁵ Belge incelemecilerinin çoğunluğu üniversite mezunu değildir. ABFDE'ye üye olanların çoğunluğu ya üniversite mezunu ya da master derecesine sahiptir. Bu alanda uzman olmak için ise tam teşekküllü bir laboratuvar tecrübeli uzmanların yanında tam gün olarak iki yıllık bir çıraklık eğitimi alınması gerekmektedir. Amerikan mahkemeleri, ABFDE'yi adli belge inceleme alanında sertifika vermekle yetkilendirdi. Bu alanda çalışmak isteyenlere el yazısı karşılaştırmalarından güvenilir

sonuçlar alınabilmesi için, bu kurumdan her belge incelemecinin yetki alması gerekmektedir.^{5,44}

1985 yılında İngiltere'deki Adli Bilimler Kurumu, belge incelemede diploma veren bir program oluşturdu. Fakat İngiliz vatandaşı olmayan ve kurum üyesi olmayanlar kabul edilmedi. Bunlar adli bilimlerin bu dalında nitelik değerlendirilmesi ve ölçmesini sağlayan ilk önemli adımlardı.⁵

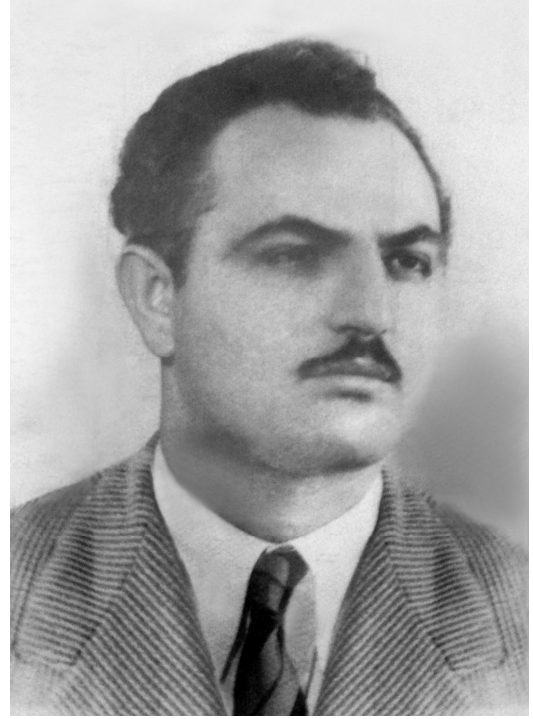
20.ve 21. yüzyılda belge incelemeciliği ile ilgili kurumlar ve yayınlar, üyelerin ve okuyucuların niteliklerini artırmak için halen profesyonelce yoğun çaba göstermektedir.⁵

Türkiye'de Adli Belge İncelemeciliği

Adli belge incelemeciliği konusunda cumhuriyet öncesi döneme ait önemli bir belgeye veya bilirkişilik konusunda herhangi bir kurumsal faaliyete rastlanmamaktadır. 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti ile birlikte adli bilimlerdeki teknik ve bilimsel gelişmeler belge incelemeciliğinin gelişimini hazırlamıştır. 1928 yılında harf devrimi ile eski alfabesi olan Arapça'yı bırakmış yerine Latin alfabesini kullanmaya başlamıştır. 1934 yılında soyadı kanunu kabul edilerek imzaların nasıl atılması gerektiği belirtildi. Böylece bu yıldan itibaren eski ve yeni alfabeler arasında çıkan sorunların çözümlenmesi önemli bir konu olarak ortaya çıkmış ve konuyla ilgili bilirkişilerin görüşüne başvurulmuştur.^{45,46}

Adli tıp uzmanı *Dr. Hayrettin Dalokay*'ın ülkemizde adli belge incelemeciliğinin gelişmesinde katkıları büyük olmuştur (Resim 2). Dr. Dalokay, İtalya'da belge incelemeleri konusunda eğitim almış, edindiği bilgi ve deneyimlerin Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Dairesi'nde uygulamalarında önemli görevler üstlenmiştir. Dalokay, aynı zamanda Türk Adli Tıbbının ilk dergisi olan *Adli Tıbbi Ekspertiz*'i 1955'de çıkarmaya başlamış; böylece adli belge incelemeciliği ile ilgili bilimsel makalelerin yayınlanmasını sağlamıştır.

Türkiye'de 1950'lerden başlayarak adli belge incelemeciliği ayrı bir bölüm olarak Jandarma ve Polis Kriminal Laboratuvarları, Adli Tıp Kurumu Fizik İhtisas Dairesi'nde, kısmen de üniversitelerde yürütülmektedir. Mahkemeler ve Cumhuriyet Sav-

Resim 2. Dr. Hayrettin Dalokay.

cılıkları, bu resmi kurumların dışında bu alanda tecrübeli bilirkişilere de başvurmaktadır. Üniversitelerde, özellikle adli tıp enstitüsü ve adli tıp ana bilim dallarında konu ile ilgili tez ve araştırmalar sürdürülmektedir. Son yıllarda ise, adli belge incelemeciliği ile ilgili belge inceleme uzmanları derneği ve adli belge inceleme derneği kurulmuştur. Derneklerin kuruluşu sırasında dahi kendi içlerinde görüş birliği oluşturması uzun tartışmalar sonucunda belirlenmiştir ayrıca her iki derneğin kuruluş yapıları da farklılık arz etmektedir. Birinin yapmak istediği bir kursu diğer dernek, ABDFE kriterlerine uymadığı gerekçesiyle kursa katılmak isteyenleri vazgeçirmeye çalışmaktadır. Derneklerin yeni kurulmuş olması ve uyguladıkları kriterlerin farklılıkları dernekleri dönem dönem karşı karşıya getirmektedir. Adli belge inceleme alanında board ile ilgili bir çalışma yapılmadığı için ülkemizde eğitimin kimler tarafından ne şekilde verileceği ve sınavların nasıl ve kimler tarafından yapılacağı konusu da henüz netlik kazanmamıştır. Jandarma ve polis kriminal laboratuvarlarında belge inceleme

uzmanı olarak çalışanların, kanun gereği derneklere üye olamaması da diğer bir eksikliklerdir.

Yargıya intikal etmiş ve üzerinde şüphe bulunan her türlü belgede; iddia ve savunmalar, bilirkişi incelemeleri ve adli tahkikatın değerlendirilmesi neticesinde varılacak kararlara göre kişilerin ceza alıp almayacakları belirlenir. Özellikle 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe giren yeni Türk Ceza Kanunu (TCK) ile Ceza Muhakemesi Kanunu (CMK) ve diğer kanun ve yönetmelikler ile gerek ceza, gerekse de inceleme esasları yönünden yeni düzenlemeler yapılmıştır. Önceki kanun ve yönetmeliklerde suçludan delile ulaşılırken, yeni uygulamalar ile delilden suçluya gidilecek olması nedeniyle bu durum, belge inceleme alanında da yeni uygulamalar getirmektedir. Günümüze kadar uygulamalarda bilirkişiler görüşlerini bir rapor halinde sunar ve hâkim de bu rapora istinaden kararını verirken, yeni uygulama ile çapraz sorgulama sistemi getirilmiştir. Böylece uzman olmayan ve mahkemelerde bilirkişi olarak kabul edilen şahıslar zamanla bu sistem sayesinde elenebilecektir. Bu yeni durum aynı zamanda sürekli eğitimin gerekliliğini de beraberinde getirdiğinden, bilirkişilere eğitim verecek kurum ve kuruluşların (ABİDER ve Belge İnceleme Uzmanları Derneği) da tam bu dönemde oluşması bir tesadüf olmasa gerekir.

Ülkemizde konu ile ilgili olarak hukuki düzenlemeler yapılması; ciddi eğitim, araştırma ve idari yapılanmalar oluşturması zorunluluk kazanmıştır.

KAYNAKLAR

- Emily J. Forensic Medicine Sourcebook: p.251-65.
- İnce H, Kurtaş Ö, Akkay E. Grafoloji Dosyalarının Coğrafi, Ekonomik ve Demografik İncelenmesi, 7. Ulusal Adli Tıp Günleri Antalya, Poster Sunuları. 1-5 Kasım 1993: 255-61.
- Evrin S, Okan AA. Hukuk ve Psikoloji Açısından İmza ve El Yazısı. İstanbul, 1976.
- Yılmaz R. Tıbbi Belgelerde Yapılan Sahtecilikler, Adalet Bakanlığı Adli Tıp Kurumu Başkanlığı. Uzmanlık Tezi, 2003.
- Hilton O. The Evolution of Questioned Document Examination in the Last 50 Years. Journal of Forensic Sciences. JFSCA, 1988;33:1310-8.
- http://igaea.tech.uh.edu/conference/IGAEA_Proceedings/Stapleton/HistoryNotes.pdf erişim tarihi 21.10.2004.
- http://www.christiansciencemonitor.com/2004/0921/p18s02-hfks.html erişim tarihi 21,10,2004.
- http://www2.sunysuffolk.edu/oconnog/story/alphabet.html erişim tarihi 21,10,2004.
- http://library.thinkquest.org/2306/money.html erişim tarihi 21,10,2004.
- http://scholar.chem.nyu.edu/tekpages/Timeline.html erişim tarihi 21,10,2004.
- http://en.wikipedia.org/wiki/Moveable_type erişim tarihi 21,10,2004.
- http://www.magicdragon.com/UltimateSF/timeline12.html erişim tarihi 21,10,2004.
- http://www.xs4all.nl/~knops/timetab.html erişim tarihi 21,10,2004.
- http://www.xs4all.nl/~knops/timetab3.html erişim tarihi 21,10,2004.
- Buquet, Alain, Handwriting Examination Background and Current Trends. ICPO Review, 1981:352.
- http://www.quincy.ca/calendar/February_2005.pdf erişim tarihi 22,10,2004.
- http://84.191.encyclopedia.org/P/PE/PEN.htm erişim tarihi 21,10,2004.
- http://www.brainyhistory.com/years/1806.html erişim tarihi 21,10,2004.
- http://www.penlovers.com/res_history.htm erişim tarihi 21,10,2004.
- http://www.mediahistory.umn.edu/time/1840s.html erişim tarihi 18,10,2004.
- http://www.amazon.com/exec/obidos/tg/detail erişim tarihi 21,10,2004.
- http://www.tealdragon.net/rs/rshist.htm erişim tarihi 18,10,2004.
- http://www.hffax.de/html/hauptteil_faxhistory.htm erişim tarihi 18,10,2004.
- http://www.bookrags.com/biography/christopher-latham-sholes erişim tarihi 18,10,2004.
- Goodtitle d. Revett v. Braham, 4 (Term. Rep. 497, 1792).
- http://caselaw.lp.findlaw.com/scripts/getcase.pl erişim tarihi 18,10,2004.
- Huber Roy A, Headrick AM. History Questioned Document Examination-in Brief. Handwriting Identification: Facts and Fundamentals. Florida: CRC Press; 1999. p.3-10
- http://forum.onecenter.com/cgi-bin/forum/forum.cgi erişim tarihi 21,10,2004.
- Canada Evidence Act, SC. (1868) Chap. 76, adopting provisions of 1856 U. K., Chap. 113.
- Wigmore J. Proof by Comparison of Handwriting; Its History. Am L Rev 1896;481:94.
- Mutual Benefit Life Ins. Co, v. Brown, 30 N J Eq 1878;193:201
- http://www.law.umkc.edu/faculty/projects/ftrials/Hauptmann/bruno.html erişim tarihi 19.10.2004.
- http://1170349.8k.com/index1.htm erişim tarihi 14,02,2005.
- Dede MB. İnternet. İnsan Yayınları, İstanbul, 2004.
- Dilek, Mustafa ve diğerleri, Temel Bilgi Teknolojisi Kullanımı, Muğla: Muğla Üniversitesi Yay; 1999. s.4-7.

36. <http://inet-tr.org.tr/inetconf6/tammetin/tuna-tam.doc> erişim tarihi 07,02,2005.
37. Steward W. (Çev.Editörü: Serdar Yıldız) Herkes İçin Bilgisayar Rehberi, Ankara: Sistem Yay; 1996. s.140.
38. <http://www.asqde.org/erişim> tarihi 27,12,2004.
39. <http://www.jstor.org/journals/nwu.html> erişim tarihi 29,12,2004.
40. <http://www.jstor.org/journals/15476154.html> erişim tarihi 14,02,2005
41. http://www.aafs.org/?section_id=aafs&page_id=about_us erişim tarihi 14,02,2005.
42. <http://www.forensic-science-society.org.uk/society/aboutus.html> erişim tarihi 14,02,2005.
43. <http://www.csfs.ca/history/histindex.htm> erişim tarihi 14,02,2005.
44. <http://www.abfde.org/faq's.htm#education> erişim tarihi 30,05,2006.
45. <http://www.nvi.gov.tr/attached/nvi/nufusmevzuati/nizamname/SoyadiNizamnamesi.doc> erişim tarihi 28.02.2005.
46. Seymenoğlu T. Yazı Ekspertizi. Adli Tıbbi Ekspertiz İstanbul: Nurgök Matbaası; 1955. s.23-4.